

CURRENT PROBLEMS OF THE HEALTH INSURANCE SYSTEM IN BULGARIA

Stoycho Stoychev

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: This article examines the current problems faced by the health insurance system of Bulgaria in recent years. Special attention is paid to financial problems of the system, corruption practices, political influence, access to health services and their quality. The socio-economic consequences on public health, risks to the social structure, efficiency of economic results are analyzed through comparisons with other Balkan countries. At the end of the study, summaries and recommendations for reforms in the sector are made.

Keywords: health insurance system, Bulgaria, comparative analysis, healthcare financing.

АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНАТА СИСТЕМА В БЪЛГАРИЯ

Стойчо Стойчев

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: Настоящата статия разглежда актуалните проблеми, пред които е изправена здравноосигурителната система на България през последните години. Специално внимание е отделено на финансови проблеми на системата, корупционните практики, политическо влияние, достъп до здравни услуги и тяхното качество. Анализирани са социално-икономическите последици върху общественото здраве, рисковете за социалната структура, ефективност на икономическите резултати чрез сравнения със съседни Балкански държави. В края на изследването са направени обобщения и препоръки за реформи в сектора.

Ключови думи: здравноосигурителната система, България, сравнителен анализ, финансиране на здравеопазване.

УВОД

Здравноосигурителната система в България представлява сложен набор от институции и механизми, които имат за цел да осигурят финансиране на здравни услуги и достъп до медицинска помощ за населението. Тази система е от съществено значение не само за индивидуалното здраве на гражданите, но и за общото благосъстояние на обществото. Тя играе ключова роля в осигуряването на достъп до медицинска помощ и е основен фактор за общественото здраве.

Здравното осигуряване играе ключова роля в обществото, като влияе на индивидуалното благосъстояние, общественото здраве и икономическото развитие на страната. По-долу са представени основните аспекти на значението на здравното осигуряване.

Достъп до медицинска помощ

Здравното осигуряване осигурява на населението достъп до основни медицински услуги, което е от съществено значение за предотвратяване и лечение на заболявания. Чрез задължителното здравно осигуряване хората имат възможност да получават необходимата медицинска помощ, без да се тревожат за високите разходи. Това е особено важно за уязвимите социални групи, които не могат да си позволят да плащат за здравни услуги от собствения си джоб.

Превенция на заболявания

Здравното осигуряване насърчава профилактиката чрез покритие на прегледи и ваксинации, което намалява риска от сериозни заболявания. Чрез достъп до регулярни медицински прегледи и профилактични програми, населението може да се възползва от ранна диагностика и лечение, което в крайна сметка води до по-добро общественото здраве.

Социална справедливост

Здравното осигуряване допринася за социалната справедливост, като предоставя равен достъп до здравни услуги за всички граждани, независимо от техния социален статус, доход или местоживее. Чрез здравната осигурителна система се намаляват неравенствата в здравеопазването, което е особено важно в страни с големи социални разлики.

Икономическа стабилност

Здравното осигуряване е важен фактор за икономическата стабилност на страната. Здравословното население е по-продуктивно и по-малко подложено на отсъствие от работа поради болести. Когато хората имат достъп до здравни услуги, те са по-малко склонни да се сблъскват с финансови затруднения, свързани с медицинските разходи, което от своя страна укрепва икономиката.

Подобряване на общественото здраве

Здравното осигуряване оказва влияние върху общественото здраве, като помага за намаляване на заболяемостта и смъртността. Системата осигурява ресурси за лечение на хронични заболявания и психични разстройства, което е от особено значение за благосъстоянието на населението.

Подкрепа за иновации

Здравното осигуряване стимулира иновациите в медицината и здравеопазването, тъй като осигурява финансиране за нови технологии и терапии. Когато здравната система е добре финансирана, това позволява на болниците и здравните институции да инвестират в нови методи на лечение и ново медицинско оборудване.

Подпомагане на млади семейства

Здравното осигуряване предлага подкрепа на млади семейства, осигурявайки покритие за бременност, раждане и детски грижи. Чрез достъп до качествени здравни услуги за майки и деца, се подобрява общото здраве на новото поколение.

Здравното осигуряване е не само икономическа необходимост, но и социален императив. То осигурява основа за здравословен и продуктивен живот, а също така укрепва социалната структура и икономическата стабилност на страната. Инвестицията в здравноосигурителната система е инвестиция в бъдещето на обществото.

В условията на нарастващи предизвикателства и проблеми, свързани със здравеопазването, настоящият доклад цели да анализира основните проблеми на здравноосигурителната система в България и да предложи конкретни решения.

МЕЖДУНАРОДНИ СРАВНЕНИЯ И ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ НА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНАТА СИСТЕМА В БЪЛГАРИЯ

Здравноосигурителната система в България се сблъсква с редица предизвикателства, които затрудняват осигуряването на качествени и достъпни здравни услуги. Основните проблеми, пред които системата се изправя могат да бъдат обобщени в следните направления: недостатъчно финансиране, достъп до здравни услуги, качество на предоставените медицинските услуги, лоша координация и управление, бюрокрация и корупция, застаряващо население и др.

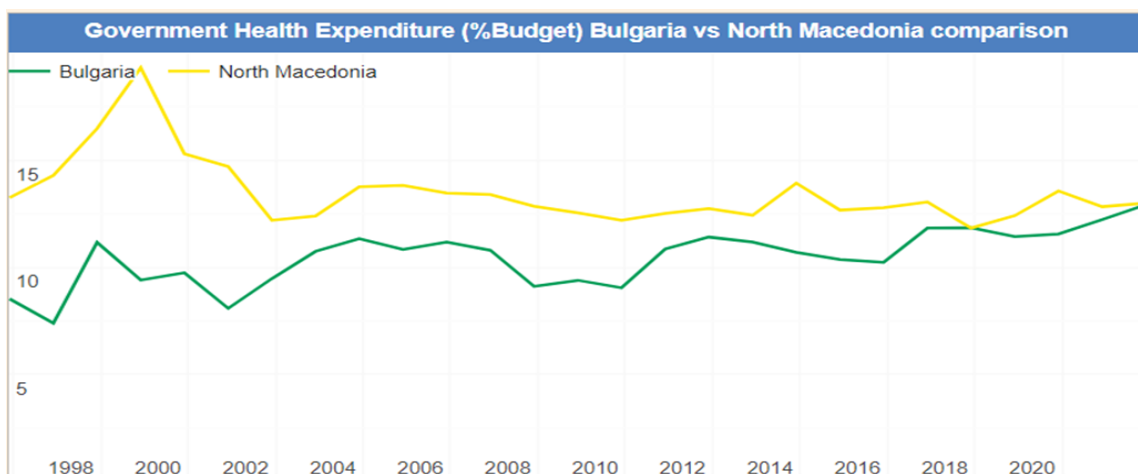
Недостатъчно финансиране

Един от най-съществените проблеми на здравноосигурителната система в България е недостатъчното финансиране. Основните аспекти на този проблем включват:

недостатъчни бюджетни средства, увеличаващо акумулиране на дългове от здравната каса и значителен процент здравно не осигурено население. Сравнено с други европейски страни, България отделя малко средства за здравеопазване, което ограничава възможностите на здравната система да предоставя качествени услуги, както в извънболничната помощ, така и при болничното лечение.

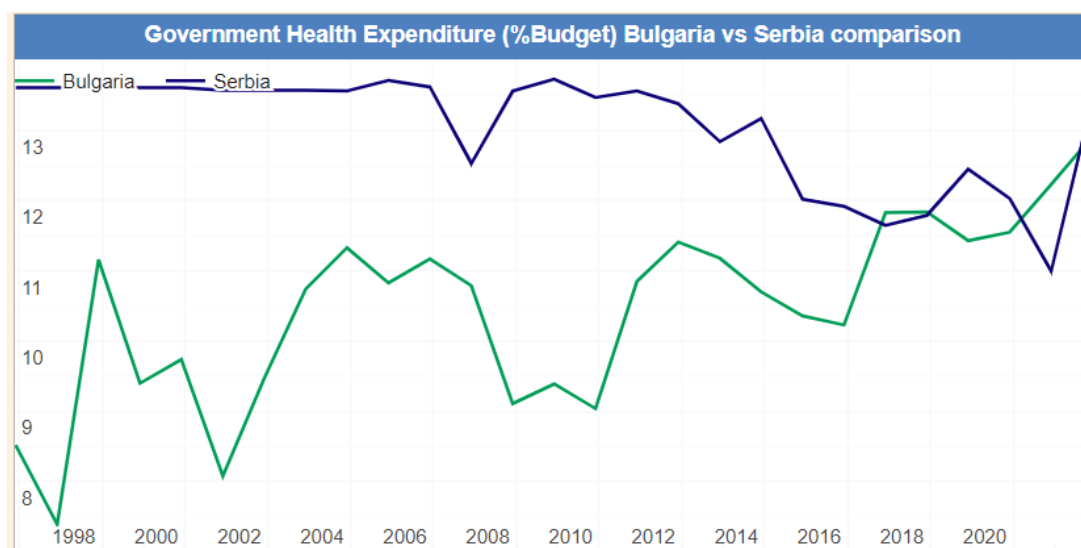
Един от най-често използвания международен показател при сравнение на държавното финансиране на даден сектор от икономиката на две или повече държави е финансирането по години, изразено в процент от държавния бюджет. В изложението на тази точка ще бъде направено сравнение между финансирането на здравеопазването в България и някои от нашите съседи, поради сходни условия, степен на развитие и регионални сходства.

Ще бъдат сравнени българските разходи за здравеопазване с тези на Северна Македония, Румъния и Сърбия поради ограничения в изложението.

Графика 1. Държавни разходи за здравеопазване в Северна Македония и България¹

Графика 1 сравнява държавни разходи за здравеопазване в Северна Македония и България като процент от държавния бюджет за периода 1996 – 2023. Наблюдава се значителна разлика по отношение на финансирането на здравеопазването в полза на Северна Македония с изключение на последната 2023 г. т.е. Северна Македония осигурява по-добро финансиране на своята здравно осигурителна система в сравнение с България като разликата към 2000 г. надминава 10% от общия държавен бюджет, а първата не е част от Европейския съюз и не може да се възползва средства по структурните и кохезионни фондове.

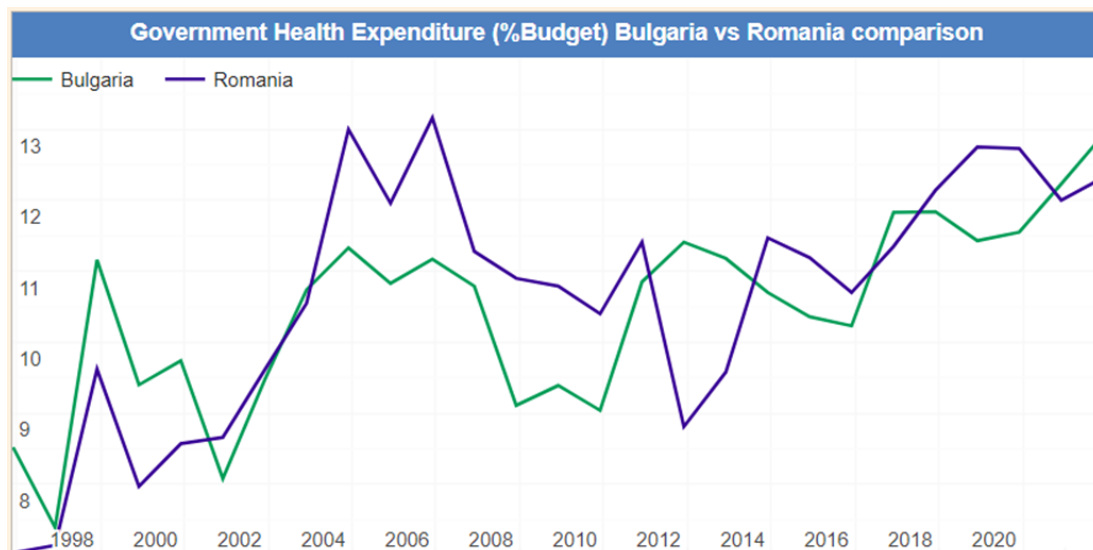

Графика 2. Държавни разходи за здравеопазване като процент от държавния бюджет в Сърбия и България²

¹ <https://countryeconomy.com>

² <https://countryeconomy.com>

Тук наблюдаваната разлика по отношение на финансирането на здравеопазването в полза на Сърбия е още по-голяма т.е. Сърбия до 2016 осигурява много по-добро финансиране на своята здравноосигурителна система в сравнение с България, а тя също не е част от Европейския съюз и не може да се възползва средства по структурните и кохезионни фондове.

Графика 3. Държавни разходи за здравеопазване като процент от държавния бюджет в Румъния и България³

Тук наблюдаваната разлика по отношение на финансирането на здравеопазването в полза на Румъния е по-малка, но като цяло за визирания период от последните 25 години северната ни съседка осигурява много по-добро финансиране на своята здравноосигурителна система в сравнение с България.

Ограничените ресурси особено при държавните болнични заведения не позволяват привличането на необходимите медицински специалисти, закупуване на модерно медицинско оборудване и др.

Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) е основният институт, отговорен за финансирането на здравните услуги в България. Въпреки значимата роля на касата, натрупаните дългове представляват сериозен проблем, който засяга функционирането на здравната система. Този проблем има редица последици, които възпрепятстват изплащането на услуги на здравните заведения и ограничават достъпа до качествени медицински грижи. Натрупването на дългове от НЗОК е резултат от комбинация от фактори:

Според отчетите на НЗОК, бюджетът за здравеопазване е ограничен и не отговаря на нарастващите нужди на населението. "Финансовите ресурси, с които разполага НЗОК, са недостатъчни за покритие на разходите за медицински услуги⁴"

Растящи разходи: Увеличаващите се разходи за медикаменти и нови технологии водят до значителен натиск върху бюджета на касата. Според анализ на Световната здравна организация (СЗО), "цените на иновационните терапии и лекарства нарастват, което допълнително усложнява бюджета на здравната система".

³ <https://countryeconomy.com>

⁴ Годишен отчет на НЗОК, 2022

Липса на ефективност: "Управлението на ресурсите в здравния сектор не е оптимално и често се наблюдава разпределение на средства, което не е в съответствие с реалните нужди⁵".

Достъп до здравни услуги

Достъпът до здравни услуги в България е един от ключовите проблеми на здравноосигурителната система. Въпреки законодателството, което предвижда равен достъп до медицинска помощ, реалността е значително по-сложна. Различни фактори, включително географски, социални и икономически, влияят на възможността на гражданите да получават необходимата медицинска помощ.

Един от основните проблеми, свързани с достъпа до здравни услуги, е географският дисбаланс. В селските райони и малките населени места медицинските заведения са ограничени. "В България около 1/3 от населението живее в селски райони, където достъпът до здравни услуги е значително затруднен"⁶.

Липсата на лекари и специалисти в отдалечените райони е основен проблем. "Според данни на Българския лекарски съюз, на 1000 души в селата се падат по-малко от 0.5 лекари, докато в градовете тази цифра е над 3"⁷.

Социалните и икономическите условия оказват значително влияние върху достъпа до здравни услуги. Уязвимите социални групи, като ромското население, често се сблъскват с бариери при достъпа до здравеопазване.

Финансови затруднения: Според проучване на Евробарометър от 2022, "повече от 40% от българите с ниски доходи не могат да си позволят необходимите медицински услуги"⁸. Тези финансови ограничения водят до забавяне на лечението и влошаване на здравословното състояние.

Културни различия и недоверие към здравната система допринасят за неравенствата в достъпа. Често ромските общности не ползват здравни услуги поради недоверие към институциите, липса на информация, образование и неразбиране.

Проучванията показват, че "потребителите на здравни услуги с по-ниско ниво на образование са по-малко информирани за своите права и възможности за лечение"⁹. Липсата на знания относно здравната система води до неосведоменост за наличните услуги.

Качество на медицинските услуги

Качеството на медицинските услуги в България е важен аспект на здравноосигурителната система и играе решаваща роля за благосъстоянието на населението. Въпреки напредъка, постигнат в някои области, качеството на здравните услуги остава на ниско ниво в сравнение с много европейски държави. Качеството на предоставяните здравни услуги в България остава на ниско ниво поради редица фактори като: липсата на достатъчно квалифицирани специалисти, недостатъчно оборудване и технологии, миграция на лекари, лоша координация и управление и др.

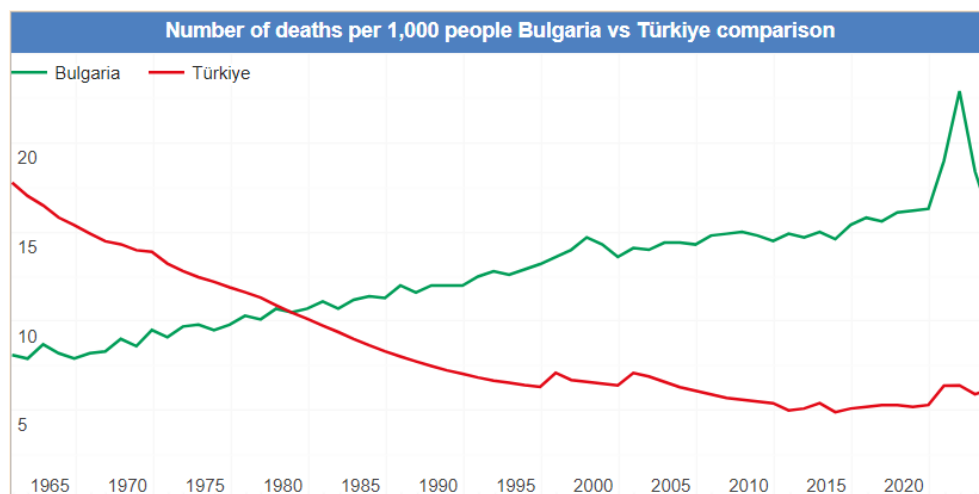
⁵ България: Здравен профил за страната 2023, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/12bffa71-bg>.

⁶ Национален статистически институт, 2023

⁷ Доклад на БЛС, 2022

⁸ <https://www.europe.bg/bg/tags/evrobarometur>

⁹ Национален център по общественото здраве, 2022

Графика 4. Смъртни случаи на 1000 човека в България и Турция¹⁰

От графика 4 се вижда, че в резултата от проведените адекватни реформи в здравния сектор на Турция през последните 20 години се наблюдава значителен спад в смъртните случаи като последните години се стабилизира на 5 на 1000. В България за съжаление се наблюдава обратната ситуация от 8 на 1000 през далечната 1965 г. днес към 2023 г. достигаме 15 на 1000.

Много здравни заведения не разполагат с модерно оборудване, което ограничава възможностите за диагностика и лечение.

Липсата на достатъчно квалифицирани специалисти е сериозен проблем. Миграцията на лекари в чужбина и недостатъчното привличане на млади медицински кадри водят до недостиг на персонал. Качеството на медицинските услуги зависи до голяма степен от квалификацията и броя на медицинските кадри. "Според Българския лекарски съюз, през 2023 година страната се сблъсква с недостиг на около 20% от необходимите лекари, особено в специализирани области"¹¹. Липсата на специалисти е особено изразена в селските райони, където много населени места нямат достъп до необходимите медицински грижи.

Младите специалисти често напускат страната в търсене на по-добри условия на труд и заплащане, което допълнително задълбочава проблема с недостига на квалифициран персонал. "През последните години около 30% от завършилите медицина в България заминават за работа в чужбина"¹².

СОЦИАЛНИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПОСЛЕДСТВИЯ

Проблемите в здравния сектор в България не само засягат физическото здраве на населението, но и имат дълбоки социални последствия. Те влияят на качеството на живот, социалната структура и икономическото благосъстояние на обществото. Основните социални последствия от проблемите в здравния сектор могат да бъдат обобщени в следните направления: негативно влияние върху общественото здраве, рискове за социалната структура, икономически загуби и ниска ефективност.

Липсата на достъп до качествени здравни услуги води до увеличаване на хронични и предотвратими заболявания. Според данни на Националния статистически институт (НСИ),

¹⁰ <https://countryeconomy.com>

¹¹ <https://blsbg.com/bg/>

¹² Доклад на НСИ, 2022

"повече от 60% от смъртните случаи в България се дължат на хронични заболявания, много от които биха могли да бъдат предотвратени с адекватна медицинска помощ.

Липсата на ресурси за психично здраве е особено тревожна. "Над 20% от населението съобщава за проблеми с психичното здраве, но само малка част от тях получават адекватна помощ"¹³.

Социалните и икономическите неравенства в достъпа до здравни услуги водят до увеличаване на социалната несправедливост. Уязвимите групи, като ромите и хората с ниски доходи, често не получават необходимата медицинска помощ.

Липсата или ограничения достъп до здравни услуги води до влошаване в качеството на живот при значителна част от населението. Според проучване на Асоциацията на пациентите, "половината от анкетираните с ниски доходи са посочили, че здравословното им състояние е лошо, в сравнение с по-високоплатените групи, където процентът е под 20%".

От друга страна влошеното здраве на населението води до икономически загуби за националната икономика. Работоспособни граждани, които не могат да получат адекватна медицинска помощ, отсъстват от работа, което намалява производителността на труда. "Проучванията показват, че всяка година България губи над 1.5% от БВП поради отсъствия от работа, свързани със здравословни проблеми"¹⁴.

Лекарствата и медицинските услуги, които не се покриват от НЗОК, принуждават много хора да харчат значителни суми от личния си бюджет. "Около 30% от българите посочват, че разходите за здравеопазване са значителна тежест за семейния бюджет"¹⁵.

Недостатъчният достъп до здравни услуги и лошото качество на здравеопазването в България насърчава миграцията на млади специалисти и работоспособно население в чужбина. "Според данни на Агенцията по заетостта, всяка година около 50 000 българи напускат страната, търсейки по-добри условия на живот и работа"¹⁶.

Миграцията на медицински специалисти допълнително задълбочава проблема с недостига на квалифицирани кадри в страната, което увеличава натиска върху останалия персонал и влияе на качеството на услугите.

Недостатъчната подкрепа за психичното здраве води до стигматизация на хората с психични разстройства. "Според проучване на СЗО за 2023 г., над 60% от хората с психични проблеми в България се сблъскват със социална стигма"¹⁷. Стигматизацията води до изолация и отказ от търсене на помощ, което влошава психичното здраве и намалява качеството на живот на засегнатите.

Проблемите в здравния сектор в България водят до значителни социални последици, които влияят не само на здравето на населението, но и на икономическото и социалното благосъстояние на обществото. За преодоляване на тези предизвикателства е необходима цялостна реформа в здравеопазването, която да осигури равен достъп до качествени здравни услуги и да адресира социалните неравенства. Инвестиции в образованието, инфраструктурата и психичното здраве са критично важни за изграждането на по-здравословно и справедливо общество.

ПРЕПОРЪКИ ЗА РЕФОРМИ В ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНИЯ СЕКТОР

¹³ Доклад на СЗО, 2022

¹⁴ <https://www.europe.bg/bg/tags/evrobarometur> 2023

¹⁵ www.nsi.bg

¹⁶ Агенция по заетостта, 2023

¹⁷ www.who.int

Реформите в здравноосигурителния сектор в България са наложителни, за да се подобри достъпът до качествени медицински услуги и да се осигури устойчиво развитие на системата. По-долу са представени основните области, в които трябва да се проведат реформи, за да се постигнат желаните резултати.

➤ Увеличаване на финансирането на здравеопазването

Повишаване на бюджета: За да се подобри качеството на медицинските услуги, е необходимо увеличаване на бюджетните средства, отделяни за здравеопазване. Според СЗО, "страната трябва да отделя поне 6% от БВП за здравеопазване, за да осигури адекватно покритие на здравните нужди"¹⁸.

Оптимизация на разходите: Ефективното разходване на наличните ресурси също е важно. Въвеждането на механизми за контрол и оценка на разходите може да помогне за намаляване на ненужните разходи и за пренасочване на средства към най-нуждаещите се области.

➤ Подобряване на достъпа до услуги

Реформа на здравната карта: Създаването на актуализирана здравна карта, която да отразява нуждите на населението, е ключово за осигуряване на равен достъп до здравни услуги. "Здравната карта трябва да се основава на демографски и епидемиологични данни, за да се идентифицират региони с недостатъчно покритие"¹⁹.

Разширяване на обхвата на услугите: НЗОК трябва да преразгледа списъка на покритите услуги, за да осигури достъп до нови лечения и технологии, особено за хронични заболявания и психично здраве.

➤ Подкрепа за медицинския персонал

Увеличаване на заплатите: За привличане и задържане на квалифицирани медицински кадри, е необходимо да се увеличат заплатите на медицинските специалисти. Заплатите на лекарите в България са значително по-ниски в сравнение с тези в Западна Европа, което води до миграция на кадри.

Обучение и квалификация: Осигуряване на постоянна професионална квалификация и обучение за медицинския персонал е важно за повишаване на качеството на услугите. Въвеждането на програми за продължаващо обучение ще помогне на специалистите да се адаптират към новите технологии и практики.

➤ Инвестиране в инфраструктура и технологии

Обновяване на медицинската инфраструктура: Модернизацията на болниците и клиниките е наложителна. "Около 40% от здравните заведения в България имат нужда от спешен ремонт и обновление на оборудването"²⁰.

Внедряване на нови технологии: Инвестиции в нови медицински технологии и дигитализация на здравните услуги ще подобрят достъпа и качеството на грижите. Внедряването на електронни здравни досиета и дистанционни медицински услуги може да улесни достъпа до лечение.

➤ Подобряване на комуникацията с пациентите

Повишаване на информираността: Здравната система трябва да осигури ясна и достъпна информация за пациентите относно правата им и наличните услуги.

¹⁸ Пак там.

¹⁹ <https://www.mh.government.bg/>

²⁰ Асоциация на медицинските специалисти, 2023

"Образователни кампании за здравната грамотност могат да помогнат на гражданите да разберат по-добре как да се грижат за своето здраве"²¹.

Обратна връзка от пациентите: Създаването на механизми за обратна връзка от пациентите относно качеството на предоставяните услуги е важно за идентифициране на проблеми и подобряване на грижите.

➤ Създаване на национални стандарти за качество

Разработване на протоколи: Внедряването на национални стандарти и протоколи за медицински услуги ще помогне за осигуряване на консистентност и качество на грижите. "Нарастващото значение на доказателствената медицина изисква ясни насоки за диагностика и лечение на различни заболявания"²².

Мониторинг и оценка: Създаването на независими органи за мониторинг и оценка на качеството на услугите в здравния сектор ще осигури прозрачност и ще стимулира конкуренцията между здравните заведения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основните проблеми на здравноосигурителната система в България са комплексни и взаимосвързани. За да се осигури качествено здравеопазване и достъп до медицински услуги за всички граждани, е необходимо да се предприемат спешни реформи в системата, включително увеличаване на финансирането, подобряване на достъпа до услуги и повишаване на качеството на медицинските грижи.

Управлението на здравноосигурителната система е подложено на критика поради ниска ефективност. Системата не функционира достатъчно ефективно, а решенията често се вземат без необходимата прозрачност и планиране. Масово се наблюдава неправилно изразходване на средства. Финансите в здравната система често се разпределят нецелесъобразно, което води до пропуски в качеството на предоставяните услуги. Липсата на прозрачност в управлението на здравната система и наличието на корупционни практики представляват сериозни предизвикателства.

За да се преодолеят тези предизвикателства, е необходимо провеждането на цялостни реформи в здравноосигурителния сектор. Увеличаването на бюджета за здравеопазване, подобряване на достъпа до услуги, инвестиции в обучение и квалификация на медицинския персонал, както и модернизация на инфраструктурата и технологиите са от съществено значение.

Създаването на ясни национални стандарти за качество и мониторинг на услугите ще помогне за постигане на консистентност и високо качество на предоставяните здравни грижи. Освен това, информираността на пациентите и техните права, както и активното участие на обществеността в процеса на реформиране на системата, ще бъдат ключови за успеха на реформите.

Реформите в здравноосигурителния сектор в България са критично важни за осигуряване на достъп до качествени здравни услуги и подобряване на общественото здраве. Увеличаването на финансирането, подобряването на достъпа до услуги, подкрепата на медицинския персонал, инвестициите в инфраструктура, информираността на пациентите и създаването на стандарти за качество са основните стъпки, които трябва да бъдат предприети. Само чрез цялостни и систематични реформи може да се постигне устойчиво и ефективно здравеопазване в България.

²¹ Национален център по общественото здраве, 2023

²² Национален медицински съвет, Доклад 2023

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Агенция по заетостта, Доклад 2023
2. Асоциация на медицинските специалисти, 2023
3. БЛС, Доклад 2022
4. НЗОК, Годишен отчет 2022
5. Национален статистически институт, 2023
6. Национален център по общественото здраве, 2022
7. Доклад на НСИ, 2022
8. Доклад на СЗО, 2022
9. Национален център по общественото здраве, 2023
10. Национален медицински съвет, Доклад 2023
11. OECD Publishing, България: Здравен профил за страната, Paris 2023, <https://doi.org/10.1787/12bffa71-bg>
12. <https://countryeconomy.com>
13. <https://www.europe.bg/bg/tags/evrobarometur>
14. <https://blsbg.com/bg/>
15. [https://www.europe.bg/bg/tags/evrobarometur 2023](https://www.europe.bg/bg/tags/evrobarometur%2023)
16. www.nsi.bg
17. <https://www.who.int/>
18. <https://www.mh.government.bg/>

